

OMAISHOITOSOPIMUS, VELVOITE VAI MERKITYKSETÖN PAPERI?

Minna Zechner

Omaishoito eli läheisten välinen hoiva nivotaan omaishoitosopimuksin osaksi kunnan palvelujärjestelmää silloin kun hoivatyöstä maksetaan omaishoidon tukea. Kansallisessa omaishoidon kehittämisohjelmassa (Kansallinen omaishoidon tuen kehittämisohjelma 2014) esitetään, että sopimuksia tulisi tehdä myös niiden omaishoitajien kanssa, jotka eivät saa rahallista tukea hoivatyöhönsä. Millaisia tavoitteita omaishoitosopimukset palvelevat, kuka niistä hyötyy ja miten sitovia ne ovat? Pohdin omaishoivan sopimuksellisuutta eri näkökulmista.

Yhteiskunta lepää omaishoivan varassa

Maailmassa on aina ihmisiä, jotka tarvitsevat hoivaa eli apua jokapäiväisen elämän toimista selviytyäkseen. Vammat, erilaiset sairaudet ja korkea tai matala ikä ovat tavallisia syitä hoivan tarpeeseen. Suurin osa annetusta hoivasta saadaan läheisiltä, usein perheenjäseniltä. Kyse on yhtäältä ihmisten välisiin suhteisiin ja riippuvuuksiin kuuluvasta normaalista toiminnasta ja moraalisesta periaatteesta. Toisaalta julkisella vallalla on omat taloudelliset intressinsä omaishoivaa kohtaan.

Sille on tärkeä varmistaa, että läheisten auttaminen ja hoivaaminen jatkuu, jotta palveluiden kysyntä olisi mahdollisimman vähäistä. Lisäksi tasa-arvon näkökulmasta tavoitteena on huolehtia siitä, että apua ja hoivaa tarvitsevat henkilöt saavat riittävää ja oikeanlaista apua joka-päiväisen elämän toimiin ja pystyvät elämään ihmisarvoista elämää.

Avun ja hoivan saantia turvaamaan on luotu erilaisia palveluita, kuten apuvälineiden lainaaminen, kotihoito ja tuetut asumismuodot sekä kuntoutus. Kuntien vastuulla, lain velvoittamana, on tarjota asukkailleen riittävästi tällaisia palveluita. Harva apua ja hoivaa tarvitseva henkilö kuitenkaan tukeutuu pelkästään palveluihin, vaan he saavat usein suurimman osan avusta ja hoivasta läheisiltään. Tätä läheisten antamaa hoivaa kunnat ovat ryhtyneet tukemaan ja määrittämään erilaisin sopimuksin. Miksi sopimuksia tehdään, mihin ne velvoittavat ja mitä hyötyä niistä voisi olla? Väitän, että sopimukset eivät juuri määritä omaishoitajan hoivatyön sisältöjä, niiden sitovuus on heikko ja välttämättömän omaishoidon turvaamisessa kuntien ja omaishoitajien väliset sopimukset eivät ole paras työkalu.

Läheisten välisestä avusta omaishoidoksi

Läheisten antamaa ja julkisesti tuettua hoivaa kutsutaan asiakirjoissa omaishoidoksi. Lähes kaikki Suomen kunnat tarjoavat omaishoidon tukea, joka on palveluista ja rahallisesta tuesta koostuva sosiaalipalvelu. Omaishoidon tukea voi saada vain, jos läheisen tekemä hoivatyö on sitovaa ja vaativaa. On arvioitu, että suurin osa läheisiään hoivaavista ei saa omaishoidon tukea. Mikäli tukea myönnetään, on hoivaa antavan henkilön tehtävä omaishoitotosopimus kunnan kanssa. Sopimukseen tulee lain mukaan kirjata muun muassa hoitopalkkion määrä, oikeus vapaapäiviin, määräaikaisten sopimuksen kesto, omaishoitajan antaman hoidon määrä ja sisältö sekä hoivan tarvitsijalle ja omaishoitajan hoivatyötä tukemaan tarkoitettujen sosiaali- ja terveyspalvelujen määrä ja sisältö (Laki omaishoidon tuesta 937/2005, §4a).

Kunnan kannalta omaishoito on edullisempaa kuin vastavien palveluiden oma tuottaminen tai ostaminen. Tämä onkin tärkeä näkökulma aikana, jolloin vanhusten monien hoivaan suunnattujen palveluiden saatavuus on heikentynyt. Asuminen palvelutalossa (ei tehostetussa), vanhainkodissa ja terveyskeskusten vuodeosastoilla on vähentynyt 2010-luvulla yli 65-vuotiaiden keskuudessa voimakkaasti. Esimerkiksi vuonna 2010 vanhainkodeissa asui kaksi prosenttia 65 vuotta täyttäneistä ja sitä vanhemmista. Vuonna 2014 yksi prosentti samasta ikäluokasta asui vanhainkodeissa. Tehostettu palveluasuminen on sen sijaan lisääntynyt yli 65-vuotiaiden, eniten 85 vuotta täyttäneiden keskuudessa. Vuonna 2010 asui 12 prosenttia 85-vuotiaista ja sitä vanhemmista tehostetussa palvelutalossa, ja vuonna 2014 sen sijaan 14 prosenttia. (Sotkanet.)

Yhteiskunnan poliittisena tavoitteena on lisätä omaishoidon tuen saajien määrää ja kehittää omaishoidon tukea palveluna. Vuonna 2010 omaishoidon tuella hoivaa sai kuusi prosenttia 75 vuotta täyttäneistä ja sitä vanhemmista, kun vuonna 2014 luku oli kasvanut muutamalla kymmenyksellä (Sotkanet). Voimassaolevaan hallitusohjelmaan, kuten niin moniin aikaisempiinkin, on kirjattu tavoite omaishoidon tuen kehittämisestä (Ratkaisujen Suomi 2015). Jo edellisen hallituksen kaudella asetettiin omaishoidon tukea suunnittelemaan laaja-alainen työryhmä, joka keväällä 2014 teki ehdotuksensa omaishoidon tuen uudistamiseksi (Kansallinen omaishoidon tuen kehittämisohjelma 2014). Yksi ehdotus koskee omaishoidon sopimuksia. Sen mukaan tulevaisuudessa olisi kaksi erilaista omaishoidon määritelmää: sopimusomaishoito ja muu omaishoito.

Sopimusomaishoito vastaisi nykyistä omaishoitosopimusta ja muu omaishoito olisi vähemmän sitovaa ja vaativaa. Kummassakin tapauksessa omaisen antama hoiva ja apu kirjattaisiin hoivaa tarvitsevan henkilön hoito- ja palvelusuunnitelmaan. Hoito- ja palvelusuunnitelma koostuu asiakkaan kuntoutuksen ja palvelujen tarpeista, hänen kanssaan suunnitelluista tavoitteista ja niiden saavuttamiseksi tehtävistä toimista ja palveluista. Kiinnostavaa on se, että hoivaajan kanssa tehdään sopimus ja hoivan tarvitsijan kanssa suunnitelma – voisiko

nämä vaihtaa keskenään siten että tehtäisiin hoito- ja palvelusopimus ja omaishoitosuunnitelma? Sopimus kalskahtaa paljon sitovammalta kuin suunnitelma, joka voidaan tulkita ohjeeksi ja toivotuksi asiantilaksi.

Mihin sopimuksia tarvitaan?

On tärkeää pohtia, miksi toisilleen läheisten ihmisten toimintaa määritellään sopimuksin. Mikä intressi kunnalla on tehdä sopimuksia omaishoitajien kanssa? Onko sopimuksilla vaikutusta ihmisten arkeen: hoivan saamiseen ja antamiseen? Antavatko ja vastaanottavatko ihmiset vain sitä apua ja hoivaa, jota on sopimuksin määritelty? On tärkeää muistaa, että suurin osa omaishoitajista on naisia ja siksi sopimuksellisuus koskee erityisesti heitä.

Kunnan ja omaishoitajan välille tehty omaishoitosopimus perustuu ajatukseen, että omaishoitajan odotetaan huolehtivan tietyistä hoivan tarvitsijan kannalta tärkeistä asioista ja tehtävistä. Vastineeksi omaishoitaja saa rahallisen etuuden, tietyn määrän vapaapäiviä kuu-kaudessa, kartuttaa eläkettään ja saa mahdollisesti myös palveluita” sijaan: kartuttaa eläkettään sekä mahdollisesti myös palveluita, jotka helpottavat hänen tekemäänsä hoivatyötä.

Entä sitten omaishoidon tuen kehittämistyöryhmän esittämä muu omaishoito? Mitä tällainen sopimukseen sidottu muu omaishoitaja saa vastineeksi sitoutumisestaan? Miksi kunta tai omaishoitaja haluaisi tehdä sopimuksen, jossa määritellään omaishoitajan antamaa hoivaa, mutta sen vastineeksi ei anneta mitään? Ehdotuksen mukaan hoivatyön tueksi *voitaisiin* tarjota palveluita. Toisaalta hoivan tarvitsijan tulee joka tapauksessa saada palveluita tuekseen, jos hänen arvioidaan niitä tarvitsevan, riippumatta siitä, onko hänen tukenaan omaishoitaja vai ei. Sopimuksen tavoitteena on sitouttaa omaishoitaja huolehtimaan hänen osuudekseen katsotusta hoivasta. Läheisten ihmisten toisilleen antamasta avusta tulee kunnan asiakirjoihin kirjattua, julkisiin palveluihin verrattavaa toimintaa, osa kunnan palvelutarjontaa (Valokivi &

Zechner 2009), vaikka kunta ei käyttäisi palvelun tuottamiseen resurssejaan. Kyse olisi hyvin epäsymmetrisestä ja epäreilusta sopimisesta.

Sopimuksellisuus ja hallinta

Mihin sopimus omaishoitajaa velvoittaa? Mitä tapahtuu, jos ei hoida sopimuksessa määriteltäviä velvoitteita? Miksi vanhusten, sairaiden ja vammaisten kotona annettuun hoivaan tarvitaan sopimuksia, mutta ei pienten lasten? Alle kolmivuotiaiden lasten kotihoiton tukea saadakseen ei vanhempien tarvitse tehdä kunnan kanssa kotihoitosopimusta ja etuuden käyttöä rajataan vähemmän tarkasti kuin omaishoidon tuen käyttöä. Liittyykö sopimuksellisuuteen moraalinen ulottuvuus? Onko todennäköisempää, että omaishoidon tuen saaja käyttää etuutta väärin kuin että kotihoiton tuen saaja tekisi niin? Vai nähdäänkö vanhukset hoivan saajina haavoittuvampina kuin alle kolmivuotiaat lapset ja siksi sopimuksin pyritään turvaamaan heille tarpeellinen hoiva?

Sopimuksellisuus kuvaa ajan henkeä. Esimerkiksi kunnallishallinnon muutosta on kuvattu siirtymäksi byrokraattisesta hallintojärjestelmästä itseohjautuvien toimintayksiköiden muodostamien kuntakonsernien suuntaan. Halutaanko omaishoitajista muokata itseohjautuvia toimintayksiköitä kuntakonserneihin? Kuntien toiminnan ja talouden ohjaaminen ei perustu enää perinteiseen hierarkkiseen julkishallintoon, vaan uuteen hallinta-ajatteluun, jonka perustana ovat yhteistyö- ja verkostosuhteet eri tahojen kanssa (Anttiroiko ym. 2007). Suomea on aiemmin kuvattu sopimusyhteiskunnaksi ja sillä on viitattu korporatistiseen sopimiseen työmarkkinaosapuolten välillä ja yhtenä tavoitteena on ollut heikommassa asemassa olevien oikeuksien turvaaminen. Nyt sopimusyhteiskunta näyttää ulottuvan yhä pienempiin kokonaisuuksiin, kuten omaishoitajiin, joihin kohdennetaan samantapaisia velvoitteita kuin palveluita tuottaville yrityksille, tulevaisuudessa ehkä vastikkeettomasti, mikäli ”muu omaishoito” kategoriana tulee käyttöön.

Sopimuksin sidotut omaishoitajat näyttäytyvät palvelujen tuottamisen ja sopimuksellisuuden kokonaisuudessa yrityksiltä, joiden kanssa kunta kilpailutusten jälkeen tekee sopimuksia palveluiden tuottamisesta. Kilpailevia hoivaajia tuskin omaishoivamarkkinoilta löytyy. Kyse on omaishoitajien hallinnasta, mutta voidaanko heitä hallinnoida samalla tavalla kuin palvelutaloa, ja voidaanko heihin soveltaa samanlaisia hallinnan tekniikoita kuin palveluntuottajiin: kumppanuutta, kehittämistä, osallisuutta, sopimuksellisuutta ja neuvotteluita? Ei, sillä omaishoitajilla ei ole työsopimuksia, esimiehiä tai alaisia eikä palkkaa, joihin perinteinen hallinto voitaisiin kohdentaa. Mihin tällaisia sopimuksia sitten tarvitaan?

Omaishoitajan ja etenkin hoivan tarvitsijan kannalta omaishoidossa on kyse perustavanlaatuisesta ja joskus jopa eloonjäämisen kannalta olennaisen toiminnan määrittämisestä sopimuksin. Sopimuksen tekemisen ideaalitulanteessa tulisi pystyä selkeästi identifioimaan ja erottamaan tilaaja sekä tuottaja; molemmilla osapuolilla tulisi olla intressi laatia optimaalinen sopimus niin tuotettavan palvelun tai tuotteen sisällön kuin sen toimeenpanonkin suhteen. Tilaajan ja tuottajan tulisi olla yksimielisiä siitä, miten sopimuksesta saatava hyöty jaetaan osapuolten kesken, ja sopijoilla tulisi olla samanlaiset edellytykset solmia ja purkaa sopimuksia (Lane 2000). Omaishoitajalla ei kuitenkaan ole juuri väliä vaatia kuntaa jatkamaan omaishoitotosopimusta, jonka kunta olisi esimerkiksi heikkoon taloudelliseen tilanteeseen vedoten purkanut.

Omaishoitotilanteessa intressi laatia sopimus lienee molemminpuolinen silloin, kun omaishoitaja saa sopimuksen myötä rahallisen etuuden sekä hoivatyötä tukevat palvelut. Sen sijaan, jos sopimus ei takaa mitään rahallista tai muutoin määriteltä etuutta, intressi sopimuksen tekoon on heikko. Tuotettavan palvelun sisällöstä kunta ja omaishoitaja voivat olla niin samaa kuin eri mieltä. Omaishoitaja voi esimerkiksi katsoa kykenevänsä auttamaan hoivan tarvitsijaa wc-käynteissä, mutta kunnan viranhaltijat voivat arvioida omaishoitajan terveyden liian heikoksi tähän tehtävään, tai toisin päin. Tyypillistä lienee, että suuri osa omaishoitajan tekemästä työstä jää sopimuksen ulkopuolelle. Esimerkiksi puolisoaan kotona hoivaava pesee pariskunnan

pyykit, mutta tuskinpa pyykinpesua mainitaan omaishoitosopimuksessa. Sama saattaa koskea ruoanlaittoa, asioiden hoitoa (pankkiasiat, etuuskien ja palveluiden hakeminen jne.) ja myös siivousta, mikäli omaishoitaja kykenee siitä huolehtimaan.

Hoivaan sisältyy paljon tehtäviä, joita on vaikea etukäteen määrittää, kun kyse on ihmisen kokonaisvaltaisesta huolehtimisesta. Postin hakeminen, lehden lukeminen, kirjan kurkottaminen kirjahyllyn ylimmältä hyllyltä, jääkaapin siivoaminen ja hiusten leikkauttaminen kuuluvat lähes jokaisen ihmisen arkeen. Hoivaa tarvitseva ihminen saattaa tarvita kaikkeen tähän, ja moneen muuhunkin, toisen ihmisen apua. Julkiset palvelut vastaavat tämänäyttypisiin tarpeisiin heikosti. Tarvitaanko tällaisiin avuntarpeisiin vastaamiseen sopimuksia? Tätä voi peilata kunnan yrityksiltä tilaamien julkisten hoivapalveluiden tuottamiseen. Kunnilla on ollut vaikeuksia sopia yritysten kanssa siitä, kenellä on kokonaisvaltainen vastuu hoivasta, johon kuuluvia kaikkia toimia ei voida sopimuksissa luetella. Jopa sopimuksissa mainittuihin seikkoihin jää tulkinnan varaa, kun palveluasumisen kilpailutuksessa palvelun tarjoaja saattaa tulkita kaksi lämmintä ateriaa päivässä kahdeksi puuroateriaksi.

Omaishoidon sopimuksissa omaishoitaja ottaa hoivan kokonaisuuden huolehtiakseen, mutta yritysten kanssa tehtävissä sopimuksissa kokonaisvaltainen vastuu jää kunnalle. Kunnat eivät kykene valvomaan yritysten kanssa tehtyjen sopimusten toteutumista kovin tarkkaan. Koska yritysten keskeinen tavoite on tuottaa voittoa, on vaarana, että voitontavoittelu tapahtuu hoivan laadusta tinkimällä. Ruotsissa monikansallisessa Carema-nimisessä suuressa hoivayrityksessä on tapahtunut juuri näin. Yksi tapaus kertoo 86-vuotiaasta palvelutalossa asuvasta miehestä, joka oli kaatunut kolmasti ja murtanut raajojaan. Työntekijät eivät olleet kuitenkaan vieneet miestä lääkäriin. (Gun & Larsson 2011) Vastaavanlaisia tapauksia on ollut yrityksessä useita, ja yritys onkin muuttanut nimeään Caremasta Vardagaksi. Hoivayritysten joukossa on varmasti paljon myös sopimuksia noudattavia yrityksiä.

Sopimuksen tekemisen ideaalitalanteeseen kuuluu vielä tilaajan ja tuottajan yksimielisyys siitä, miten sopimuksesta saatava hyöty jaetaan

osapuolille. Omaishoitajan ja kunnan välinen sopimus tähtää hoivan tarvitsijan eli kolmannen osapuolen hyvinvoinnin ylläpitämiseen ja parantamiseen. Toiminnasta ei aiheudu taloudellista voittoa, ennemminkin kuluja niin kunnalle kuin omaishoitajalle, joten jaettavaa ei jää. Miten hoivan tarvitsijan erinomaista hyvinvointia voidaan jakaa kunnan ja omaishoitajan kesken? Uusliberalistisen hallinnan periaatteiden mukaisesti omaishoitajan tulisi saada bonus jokaisesta vuodesta, jonka hoivan tarvitsija asuu kotona omaishoitajan hoivan piirissä. On selvää, että omaishoitotosopimuksia ei yleensä solmita sopimisen ideaalitulanteessa, etenäkään omaishoitajan kannalta. Entä sopimusten seuranta, pidetäänkö omaishoitotosopimuksista kiinni ja miten niitä valvotaan?

Sopimusten toteutumisen valvonta

Omaishoitotosopimukset tulee tarkistaa kerran vuodessa: omaishoitotilanteen muuttuessa olennaisesti sekä hoivan tarvitsijan tai omaishoitajan pyynnöstä. Kunnan viranhaltijan omaishoidon tuen päätökseen ei saa valittamalla hakea muutosta, mutta päätökseen tyytymättömällä on oikeus saada päätös kunnan toimielimen käsiteltäväksi. Muutosta toimielimen päätökseen haetaan valittamalla hallinto-oikeuteen ja omaishoitotosopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa (Omaishoidon tuki. Opas kuntien päättäjille 2006), samalla tavoin kuin muutkin julkisesti tuotettujen sosiaali- ja terveyspalveluiden ja etuuksien saantiin liittyvät kiistat.

Kiistat liittyvät useimmiten tuen saantiin, eivätkä niinkään omaishoitotosopimuksen sisältöihin. Oikeustapauksia omaishoidon tuesta on vähän ja ne liittyvät usein etuuden tasoon, sen myöntämiseen, sopimuksen päättymiseen ja eri etuuksien yhteensovittamiseen. Kantajina on oikeustapauksissa ollut yksilö ja vastaajana kunta.

Entä jos kunta on tyytymätön omaishoitajan työhön tai siihen, miten hän tulkitsee omaishoitotosopimusta? Sopimuksellisuuden kannalta kiinnostavaa on pohtia, mitä tapahtuu, jos kunnan näkökulmasta näyttää siltä, että omaishoitaja ei huolehdi velvoitteistaan. Tiedetäänkö

kunnassa, jos hoivan tarvitsija ei saa omaishoitajaltaan sitä hoivaa ja apua, mistä on sovittu? Millainen painoarvo sopimuksilla kunnan näkökulmasta oikeastaan on?

Käytännössä omaishoidon valvonta on lähestulkoon mahdotonta, koska hoivatyö tehdään kodeissa eikä varsinaisia valvovia elimiä ole, kun taas yritysten tuottamia palveluita valvoo muun muassa Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto. Tosin yritysten tuottamia, asiakkaiden kodeissa tarjottuja hoivapalveluita on käytännössä myös vaikea valvoa. Osa omaishoidon tuella hoivaa saavista saa myös kotihoitoa, jolloin kotona käy kotipalvelun tai kotisairaanhoidon työntekijöitä. Jotkut hoivan tarvitsijat käyvät säännöllisillä laitoshoidotaksilla tai ovat palveluiden piirissä omaishoitajan vapaiden aikana, kuntoutuksessa tai terveydenhuollon palveluita käyttäessään. Tällöin sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla on mahdollisuus havainnoida hoivan tarvitsijan tilaa. Käytännössä kotihoidon työntekijöillä, etenkin jos palvelu on säännöllistä, on mahdollisuus arvioida omaishoidon sopimuksen toteutumista eli omaishoidon laatua ja riittävyyttä.

Tällainen omaishoidon laadun arviointi on subjektiivista, eikä omaishoitoon ole määritelty laatukriteereitä. Mahtaako se olla edes mahdollista? Vanhuspalvelulaissa ikäihmisten palveluihin liittyen on maininta vastuutyöntekijästä vuoden 2015 alusta (17§). Kunnan on nimettävä iäkkäälle henkilölle vastuutyöntekijä, jos henkilö tarvitsee apua palvelujen käyttöön ja yhteensovittamiseen liittyvissä asioissa. Tehtävänä on seurata yhdessä iäkkään henkilön ja tarvittaessa hänen omaistensa, läheistensä tai hänelle määrätyn edunvalvojan kanssa palvelusuunnitelman toteutumista sekä iäkkään henkilön palveluntarpeiden muutoksia (Laatusuositus... 2013). Vastuutyöntekijän tehtävänä voi siis olla myös omaishoidon laadun ja riittävyyden tarkkailu, kun omaishoito on kirjattu hoito- ja palvelusuunnitelmaan. Vastuutyöntekijöitä ei vielä kunnissa juuri ole (Mattila & Kakriainen 2014, 31).

Sopimuksellisuuden tiukassa tulkinnassa voitaisiin omaishoitajilta edellyttää hoivatyön säännöllistä kirjaamista samaan tapaan kuin kotihoidossa tehdään. Esimerkiksi yritysten tuottamassa kotihoidossa kirjaamatonta hoivatyötä ei oikeastaan ole olemassa, sillä vai kirjatusta

tehtävistä voidaan laskuttaa. Kotihoidossa apuna olevat tekniset laitteet kuten tietokoneet, tabletit ja älypuhelimet soveltuisivat varmasti myös omaishoidon kirjaamiseen: syöttäminen, sängystä auttamiset, kaupassakäynnit ja lehden luvut. Tuloksena olisi loputon määrä tietoa, jota kukaan ei ehtisi lukea. Toisaalta kirjaaminen mahdollistaisi sopimusten todellisen seurannan ja myös omaishoidon rahallisen arvon määrittämisen.

Näyttää siltä, että omaishoidon tuen sopimuksellisuus perustuu pääasiassa moraaliseen velvoittavuuteen, jota halutaan edelleen laajentaa, mikäli ”muu omaishoito” tulee uutena kategoriana käyttöön. Liekö taustalla pelko, että läheisistä huolehtiminen ei enää ole osa suomalaisten moraalista koodistoa? Ratkaisuksi ehdotetaan kansalaisten sitomista hoivatyöhön sopimuksin, joiden sisällöt kunnat pääosin sanelevat (ks. Valkama & Isosaari 2011). Suomalaisen sananlaskun mukaan ”Laki on niin kuin se luetaan, mutta oikeus on ihmisen sydämessä”. Kansalaisista tulee kasvattaa moraalisia yksilöitä, joilla riittää ymmärrystä ja apua niille, jotka sitä tarvitsevat. Sopimuksellisuus, vastuuttaminen ja velvoittaminen eivät kuitenkaan ole parhaita keinoja saada ihmisiä omaishoivaan. Omaishoitosopimusten merkitys sopimuksina on vähäinen ja niiden sijaan voitaisiin yhtä lailla tehdä omaishoitosuunnitelmia, joihin kirjattaisiin omaishoitajan ja hoivan tarvitsijan näkemyksiä ja määritelmiä hoivasta.

Hoivatyössä hyödyksi on tietoisuus siitä, että saa tuekseen palveluita ja että saa jakaa hoivatyön tehtäviä ja vastuuta ammattilaisten kanssa. Sekin auttaa, että hoivaajalla ja hoivan tarvitsijalla on varmuus omaishoidon tuen jatkuvuudesta. Yksi ratkaisu jatkuvuuteen on Kansallisen omaishoidon kehittämisohjelman laatineen työryhmän esitys omaishoidon tuen rahallisen etuuden siirtämisestä Kansaneläkelaitoksen hallinnoimaksi. Vanhuspalvelulaissa esitetty vastuutyöntekijä olisi tarpeen omaishoitajille ja hoivan tarvitsijoille ja ylipäänsä vanhuksille, joilla on paljon avun tarpeita, ja jotka käyttävät tai ainakin tarvitsisivat erilaisia palveluita. Myös järjestöillä ja niiden kouluttamilla vapaaehtoistyöntekijöillä voisi olla tehtävä kotona asuvien vanhusten tukemisessa, vaikka kunnan tulee kantaa vastuu hoivan kokonaisuudesta.

Lähteet

- Aamulehti. 2.8.2012. <http://moro.aamulehti.fi/2012/08/02/alkoholistit-ko-koonnutvat-nyt-keskustorilla-taalla-on-mukava-ottaa-ryyppyja/> Luettu 17.6.2015.
- Aamulehti. 2.8.2012. Tunnettu lääkäri kohauttaa: Juopot ”ihmisroskat” vietävä keskustasta saarelle! <http://moro.aamulehti.fi/2012/08/02/professori-kohauttaa-ihmisroskat-siivottava-keskustasta-saarelle/> Luettu 17.6.2015.
- Aamulehti. 21.8.2014. <http://moro.aamulehti.fi/2014/08/21/lisaa-siivous-ta-ja-poliisikaynteja-kivipenkki-saa-lahtea-nain-pormestari-vastaa-keskustori-palautteeseen/> Luettu 17.6.2015.
- Alanen, Leena. 2009. ”Johdatus lapsuudentutkimukseen.” Teoksessa *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*, toim. Alanen, Leena & Kirsti Karila. Tampere: Vastapaino, 9–30.
- Alasuutari, Maarit & Kirsti Karila & Kirsi Alila & Mervi Eskelinen. 2014. *Vaikuta varhaiskasvatukseen. Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:13. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr13.pdf?lang=en> Luettu 18.4.2016.
- Allard, Erik & Yrjö Littunen. 1964. *Sosiologia*. Porvoo: WSOY
- Andersson, Jan Otto. 2012. ”Perustulo ja kohtuutalous – radikaali yhdis- relmä.” Teoksessa *Perustulon aika*, toim. Perkiö, Johanna & Kaisu Suopanki. Helsinki: Into, 91–100.
- Anttiroiko, Ari-Veikko & Arto Haveri & Veli Karhu & Aimo Ryyänen & Pentti Siitonen (toim.). 2007. *Kuntien toiminta, johtaminen ja hallin- tasuhteet*. Tampere: Tampere University Press. <http://url.fi/uos> Luettu 27.5.2014.
- Anttonen, Anneli. 2002. ”Universalism and social policy: a nordic-feminist revaluation.” *NORA* Vol. 10. No. 2., 71–80.
- Anttonen, Anneli & Lea Henriksson & Ritva Nätkin. 1994. *Naisten hyvin- vointivaltio*. Tampere: Vastapaino.
- Anttonen, Anneli & Liisa Häikiö & Kolbeinn Stefánsson & Jorma Sipilä. 2012. ”Universalism and the challenge of diversity.” Teoksessa *Welfare state, universalism and diversity*, toim. Anneli Anttonen & Liisa Häikiö & Kolbeinn Stefánsson. Cheltenham: Edward Elgar, 1–15.
- Anttonen, Anneli & Gabrielle Meagher. 2013. ”Mapping marketisation: con- cepts and goals.” Teoksessa *Marketization in Nordic eldercare: a research report on legislation, oversight, extent and consequences*, toim. Meagher, Gabrielle & Marta Zebehely. Stockholm Studies in Social Work 30. Stockholm: Stockholm University, 13–22

- Anttonen, Anneli & Jorma Sipilä. 2010. "Universalismi Britannian ja Pohjoismaiden sosiaalipolitiikassa". *Janus* Vol. 18. No. 2., 104–120.
- Anttonen, Anneli & Jorma Sipilä. 2000. *Suomalaista sosiaalipolitiikkaa*. Tampere: Vastapaino.
- Anttonen, Anneli & Jorma Sipilä. 1992. "Julkinen, yksityinen ja yhteisöllinen sosiaalipolitiikassa – sosiaalipalvelujen toimijat ja uudenlaiset yhteensovittamisen strategiat." Teoksessa *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*, toim. Riihinen, Olavi. WSOY, Helsinki, 435–462.
- Atkinson, Anton. 2015. *Inequality – What Can Be Done?* N.Y., Harvard University Press.
- Baumrind, Diana. 1988. "Raising competent children." Teoksessa *Child development today and tomorrow*, toim. Damon, William. San Fransisco: Jossey, 349–378
- Birnbaum, Simon. 2012. *Basic Income Reconsidered. Social Justice, Liberalism, and the Demands of Equality*. New York: Palgrave MacMillan.
- Doyal, Len & Ian Gough. 1991. *A theory of human need*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Eduskunnan tarkistusvaliokunta. 2013. *Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia?* Eduskunnan tarkistusvaliokunnan julkaisu 1/2013.
- Eriksson, Lars. (toim.). 1967. *Pakkoauttajat*. Helsinki: Tammi.
- Esping-Andersen, Gøsta. 1985. *Politics against markets: the social democratic road to power*. Princeton: Princeton University Press.
- Esping-Andersen, Gøsta. 1990. *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity press.
- Esping-Andersen, Gøsta. 2002. "A Child-Centred Social Investment Strategy." Teoksessa *Why We Need a New Welfare State*, toim. Esping-Andersen, Gøsta. Oxford: Oxford University Press.
- Forsberg, Hannele & Ritva Nätkin (toim.). 2003. *Perhe murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus
- Gingrich, Jane. 2011. *Making Markets in the Welfare State*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gun, Olle & Thomas Larsson. 16.11.2011. Ny skandal på Carema-boe. SVT Nyheter. <http://www.svt.se/nyheter/sverige/ny-skandal-pa-carema-boe> Luettu 1.10.2014.
- Harjula, Minna 2015. *Hoitoonpääsyn hierarkiat. Terveyskansalaisuus ja terveyspalvelut Suomessa 1900-luvulla*. Tampere: Tampere university press.
- Harrikari, Timo. 2014. "Nuorisotakuu sukupolvipoliittisena hallintana — hiljaisia reunaehdoja." Teoksessa *Nuorisotakuun arki ja politiikka*, toim. Gretscher, Anu & Kari Paakkunainen & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää. Nuorisotakuun arki ja politiikka.
- Hasanen, Kirsi. 2013. *Narrating care and entrepreneurship*. Tampere: Tampere University Press.

- Heimo, Lauri. 2014. *The ideal of conditional cash transfers*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, kulttuuri- ja yhteiskuntatieteiden yksikkö. Helsingin Sanomat. 5.6.2014. Helsingissä yhä vähemmän katupenkkejä – iäkkäät eivät pääse levähtämään. <http://www.hs.fi/kaupunki/a1401859050995> Luettu 18.5.2016.
- Helsingin Sanomat. 4.3.2012. Myös Räsänen vastustaa lasten kotihoidon tuen leikkaamista. <http://www.hs.fi/politiikka/a1305556936107> Luettu 18.4.2016.
- Helsingin Sanomat. 15.8.2013. Olof Palmen poika uskoo hyvinvointivaltioon. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1376457020811> Luettu 20.4.2016.
- Hiilamo, Heikki. 2014. "Voisiko osallistava sosiaaliturva lisätä osallisuutta?" *Yhteiskuntapolitiikka* Vol. 79. No.1., 82–86.
- Hirvilampi, Tuuli. 2015. *Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 136, Kela. Helsinki: KELA.
- Hirvilampi, Tuuli & Senja Laakso & Michael Lettenmeier. 2014. *Kohtuuden rajat Yksinasuvien perusturvan saajien elintaso ja materiaallinen jalanjälki*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 132. Helsinki: Kela.
- Hoikkala, Tommi. 1993. *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuis-tumisen puhe ja kulttuurimallit*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hylland-Eriksen, Thomas. 2002. *Hetken tyrannia*. Helsinki: Johnny Kniga.
- Häikiö, Liisa. 2014. "Institutionalization of sustainable development in decision-making and everyday life practices: A critical view on the Finnish case." *Sustainability* Vol. 6 No. 9., 5639–5654.
- Iltasanomat. 21.3.2012. Keltinkangas-Järvinen. <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-2000000487997.html> Luettu 20.4.2016.
- Isola, Anna-Maria. 2012. "Hyviä työntekijöitä ja veronmaksajia. Syntyvyysretoriikka 2000-luvun alun Suomessa." *Janus* Vol. 20. No. 3., 334–352.
- Jaakkola, Jouko & Panu Pulma & Mirja Satka & Kyösti Urponen. 1994. *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Jenks, Chris. 1996. "The Post-modern Child". Teoksessa *Children in Families: Research and Policy*, toim. Brannen, Julia & Margaret O'Brien. London: Falmer, 13–25.
- Jokinen, Eeva. 2005. *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Julkunen, Raija. 2009. "Perustulo – kuinka sama idea toistuvasti kohtaa sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltion." Teoksessa *Ajatuksen voima. Ideat hyvinvointivaltion uudistamisessa*, toim. Kananen Johannes ja Juho Saari. Helsinki: Minerva, 261–290.
- Juvén, Sonja. 2014. *Nollatyösopimuksella työskentelyyn liittyvä epävarmuus kaupan alan työntekijöiden kokemana*. Sosiaalipolitiikan kandidaatin-tutkielma, YKY, Tampereen yliopisto.

- Kaltiala-Heino, Riittakerthu & Sari Fröjd. 2008. ”Nuoruusikäisen itsemäärääminen ja pakolla auttaminen.” Teoksessa *Tutkijapuheenvuoroja terveydenhuollosta*, toim. Ashorn Ulla & Juhani Lehto. Helsinki: Stakes.
- Kansallinen omaishoidon tuen kehittämisohjelma. 2014. Työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014: 2. Helsinki: STM. http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1877786 Luettu 3.6.2014.
- Karsio, Olli & Anneli Anttonen. 2013. ”Marketisation of eldercare in Finland: legal frames, outsourcing practices and the rapid growth of for-profit services.” Teoksessa *Marketization in Nordic eldercare: a research report on legislation, oversight, extent and consequences*, toim. Meagher, Gabrielle & Marta Zebehely. Stockholm Studies in Social Work 30. Stockholm: Stockholm University, 85–125.
- Kekkonen, Urho. 1952. *Onko maallamme malttia vaurastua?* Helsinki: Otava
- Kettunen, Pauli & Klaus Petersen (toim.). 2011. *Beyond welfare state models: Transnational historical perspectives on social policy*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Keynes, John Maynard. 1951. *Työllisyys, korko ja raha: yleinen teoria*. Suom. Ahti Karjalainen ja Pentti Kivinen (alkup. 1936). Porvoo: WSOY
- Koistinen, Pertti. 2014. *Työ, Työvoima ja Politiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Kopomaa, Timo. 2014. Kaikenikäisille sopivan kaupunkipuiston luominen vaikeaa – kuka ottaa penkit käyttöönsä? http://yle.fi/uutiset/tutkija_kaikenikaaisille_sopivan_kaupunkipuiston_luominen_vaikeaa_kuka_ottaa_penkit_kayttoonsa/7601803 Luettu 20.4.2016.
- Koskela, Hille. 2009. Pelkokierre. Helsinki: Gaudeamus.
- Kuusi, Pekka. 1961. *60-luvun sosiaalipolitiikka*. Helsinki: WSOY.
- Kvist, Ojn & Johan Fritzell & Bjørn Hvinden & Olli Kangas (toim.). 2012. *Changing social equality: The nordic welfare model in the 21st century*. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki: STM & Kuntaliitto. http://www.stm.fi/c/document_library/get_Bristol_Policy
- Laki omaishoidon tuesta 2.12.2005/937. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050937> Luettu 20.4.2016.
- Lane, Jan-Erik. 2000. *The public sector. Concepts, models and approaches*. London: Sage Publications
- Latour, Bruno. 2006. *Emme ole koskaan olleet moderneja*. Tampere: Vastapaino
- Lehtonen, Turo-Kimmo. 2008. *Aineellinen yhteisö*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Lister, Ruth. 2003. ”Investing in the Citizen-Workers of the Future: Transformations in Citizenship and the State under New Labour.” *Social Policy and Administration* Vol. 37., 427–443.
- Lith, Pekka. 2013. *Vanhusten ja erityisryhmien yksityisen palveluasumisen kilpailutilanne*. TEM raportteja 9/2013. <http://www.tem.fi/files/35708/>

- TEMap_9_2013.pdf Luettu 18.4.2016. Lähde, Ville. 2013. *Niukkuuden maailmassa*. Tampere: niin & näin.
- Mankiw, Gregory & Mark Taylor. 2008. *Macroeconomics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Mattila, Yrjö & Tiina Kakriainen. 2014. ”Kunnan työntekijät arvioimassa omaishoitoa – kuntien omaishoidon työntekijöiden näkemyksiä omaishoitojärjestelmän toimivuudesta aja kehittämistarpeista.” Teoksessa *Rakas mutta raskas työ. Kelan omaishoitohankkeen ensimmäisiä tuloksia*, toim. Tillmann Päivi & Laura Kalliomaa-Puha & Hennamari Mikkola. Työpapereita 69/2014. Helsinki: Kela. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/144109/Tyopapereita69.pdf?sequence=1> Luettu 29.3.2016]
- Meagher, Gabrielle & Marta Szebehely (toim.). 2013. *Marketization in Nordic eldercare: a research report on legislation, oversight, extent and consequences*. Stockholm Studies in Social Work 30. Tukholma: Stockholm University.
- Miettinen, Anneli. 2012. *Perhevapaakäytännöt Suomessa ja Euroopassa 2012*. Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen työpaperi 2012 (1). Helsinki: Väestöliitto.
- Mononen, Tuija & Tiina Silvasti. 2012. *Hyvä ja paha ruoka: ruoan tuotannon ja kuluttamisen vaikutukset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Morgan, David. 2009. *Acquaintances: the space between intimates and strangers*. Maidenhead: Open University Press.
- Myrskylä, Pekka. 2011. *Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella*. Työ ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 12/2011. Helsinki.
- Nenonen, Marko. 2006. *Lapiolinjalla. Työttömät pakkotöissä 1948–1971*. Jyväskylä: Atena.
- OECD. 2008. *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*. http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/social-issues-migration-health/growing-unequal_9789264044197-en#page1 Luettu 18.4.2016.
- OECD. 2010. *Economic survey of Finland, 2010. Policy Brief*. http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/oecd-economic-surveys-finland-2010_eco_surveys-fin-2010-en Luettu 14.11.2013.
- Omaishoidon tuki. Opas kuntien päättäjille. 2006. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön oppaita 2005:30. Helsinki: STM. <http://urly.fi/uou> Luettu 3.6.2014.
- Paavonen, Tapani & Olli Kangas. 2006. *Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana*. Helsinki: Suomen eduskunta.
- Panitch, Leo & Gregory Albo & Vivek Chibber (toim.). 2011. *The crisis and the left*. Lontoo: Merlin Press.
- Perttula, Rauno. 2015. *Syrjäytymispuhe hallinnan strategiana opiskelijahuollon sosiaalityössä*. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

- Perälä, Jussi. 2014. Huumeiden sekakäyttäjien arkeen kuuluu ”säättäminen” https://blogi.thl.fi/web/poreilua/etusivu/-/blogs/huumeiden-sekakayttajien-arkeen-kuuluu-saataminen?p_p_auth=LDubhn7o Luettu 17.6.2015.
- Petersen, Ole Helby & Ulf Hjelm. 2014. ”Marketization of welfare services in Scandinavia: A review of Swedish and Danish experiences.” *Scandinavian Journal of Public Administration* Vol. 17. No. 4., 3–20.
- Petrell, Tuija. 2013. ”Keskustorin ihmisroskat: järjestyshäiriöt ja asunnotomien kategorisointi tamperelaisessa lehdistössä.” *Alusta! 24.9.2013*. <http://alusta.uta.fi/artikkelit/2013/09/24/keskustorin-ihmisroskat.html>
- STM: Potilasdirektiivi (Rajat ylittävä terveydenhuolto), Sosiaali- ja terveysministeriö <http://www.stm.fi/potilasdirektiivi> Luettu 15.9.2014.
- Rajanti, Taina. 1999. *Kaupunki on ihmisen koti*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Ratkaisujen Suomi. 2015. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82 Luettu 29.3.2016.
- Rifkin, Jeremy. 2014. *The Zero Marginal Cost Society. The internet of things, the collaborative commons, and the eclipse of capitalism*. New York: Palgrave MacMillan.
- Riihelä, Marja & Risto Sullström & Matti Tuomala. 2010. *Trends in top income shares in Finland 1966-2007*. VATT-tutkimuksia 157. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Riihinen, Olavi (toim.). 1992a. *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. Helsinki: WSOY.
- Riihinen, Olavi. 1992b. ”Näkökulmia tulevaisuuteen.” Teoksessa *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*, toim. Riihinen, Olavi. Helsinki: WSOY, 603-638.
- Roos, J.P. 1992. ”Keskiluokka ja hyvinvointivaltio: uusi hyvinvointisopimus?” Teoksessa *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*, toim. Riihinen, Olavi. Helsinki: WSOY, 321-338.
- Ruckenstein, Minna. 2013. *Lapsuus ja talous*. Helsinki: Gaudeamus
- Saarikangas, Kirsi. 2006. *Eletyt tilat ja sukupuoli. Asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia*. Helsinki: SKS.
- Sandberg, Otso. 2015. *Hallittu syrjäytyminen – Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski?* Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- Sandel, Michael. 2012. *What money can't buy: the moral limits of markets*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Satka, Mirja & Leena Alanen & Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.). 2011. *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino

- Seymour, Richard. 2014. *Against austerity – How can we fix the crisis, they made*. London: Pluto press.
- Sipilä, Jorma & Eva Österbacka. 2013. *Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua? Perheitä ja lapsia tukevien palvelujen tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus*. Valtionvarainministeriö: Valtionvarainministeriön julkaisuja 11/2013.
- Snow, Robert & Dennis Brisset. 1986. "Pauses: "Explorations in social rhythm."" *Symbolic Interaction*. Vol. 9 No. 1, 1–18.
- Sotkanet. Tilastotietoja suomalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista. Helsinki: THL. Sotkanet.fi Luettu 12.4.2016
- Standing, Guy. 2016. Luento KELA:n perustuloseminaarissa. <https://www.youtube.com/watch?v=tp8vd0g0FQg> Luettu 20.4.2016.
- Standing, Guy. 2009. *Work after Globalization. Building Occupational Citizenship*. Cheltenham & Northampton: Edward Elgar.
- Stefánsson, Kolbeinn. 2012. "What is in a word? Universalism, ideology and practice." Teoksessa *Welfare state, universalism and diversity*, toim. Anneli Anttonen, Liisa Häikiö & Kolbeinn Stefánsson. Cheltenham: Edward Elgar, 42–68.
- STM ja Kuntaliitto. 2013. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/ikaantyneet/laatusuositus/Documents/01_Laatusuositus_hyv%C3%A4n_ik%C3%A4%C3%A4ntymisen_turvaamiseksi_ja_palvelujen_parantamiseksi_2013.pdf Luettu 18.4.2016.
- STM: Potilasdirektiivi. Rajat ylittävä terveydenhuolto. Sosiaali- ja terveysministeriö <http://www.stm.fi/potilasdirektiivi> Luettu 15.9.2014.
- Strandell, Harriet. 2012. "Policies of Early Childhood Education and Care. Partnership and individualization." Teoksessa *The modern child and the Flexible Labour Market*, toim. Anne Trine Kjørholt & Jens Qvortrup. Houndmills: PalgraveMacmillan, 222–240.
- Streeck, Wolfgang. 2012. Wolfgang Streeck – Germany. *European Societies*. Vol. 14. No. 1., 137—139.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjaon kokonaistilasto. <http://www.stat.fi/til/tjkt/> Luettu 18.4.2016.
- Suopajarvi, Tiina. 2014. "Kävelyssä rakentuva paikka. Oulun kaupunkikeskusta seniorikaupunkilaisten sosiomateriaalisena ympäristönä." *Sosiologia* Vol. 51 No. 4.
- Tampereen kokoomuksen kuntavaaliohjelma (2012) <http://tamperelainen-kokoomus-fi-bin.directo.fi/@Bin/a0e8ea9b7aa53a2314989f6b6fdb-c3a90/1461664381/application/pdf/413820/KTAKunnallisvaaliohjelma040912.pdf> [viitattu 26.4.2016]
- Taimio, Heikki (toim.). 2007. *Talouksavun bedelmät – kuka sai ja kuka jäi ilman?* Helsinki: Työväen sivistysliitto.

- Therborn, Göran. 1995. *European modernity and beyond. The trajectory of european societies 1945–2000*. London: Sage publications.
- Tiainen, Pekka. 2015. Helsingin Sanomat. 7.9.2015. Vieraskynä: Palkkatuen lisääminen tepsiä pitkäaikaistyöttömyyteen. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1441508992821> Luettu 18.4.2016.
- Titmuss, Richard. 1963. *Essays on 'The welfare state'*. (second edition). London: Unwin university books.
- TEM. 2016. Työttömyysturvalla töihin tai yrittäjäksi. Tiedotteet: Työ. http://www.tem.fi/tyo/tiedotteet_tyo?89506_m=120325 Luettu 18.4.2016.
- Toikko, Timo. 2012. *Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat*. Tampere: Tampere University Press.
- Vabø, Mia & Karen Christensen & Frode Fadnes Jacobsen & Håkan Dalby Trætteberg. 2013. "Marketisation in Norwegian eldercare: preconditions, trends and resistance." Teoksessa *Marketization in Nordic eldercare: a research report on legislation, oversight, extent and consequences*, toim. Gabrielle Meagher & Marta Zebehely. Stockholm: Stockholm Studies in Social Work 30, Stockholm University, 163–202.
- Valkama, Katja & Ulla Isosaari. 2011. "Intangible labour – Informal caregivers as a hidden resource of social and health care services. The Finnish support for informal care." *Työelämän tutkimuspäivien konferenssijulkaisu* 2/2011, 190–200. Tampereen yliopisto. Työelämän tutkimuskeskus.
- Valokivi, Heli & Minna Zechner. 2009. "Ristiriitainen omaishoiva – läheisen auttamisesta kunnan palveluksi." Teoksessa *Hoiva: Tutkimus, politiikka ja arki*, toim. Anttonen Anneli & Heli Valokivi & Minna Zechner.
- Van Parijs, Philippe. 1995. *Real Freedom for All. What (if anything) can justify capitalism?* Oxford: Claron Press.
- Vanhuspalvelulaki eli Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista 28.12.2012/980
- Waris, Heikki. 1962. *Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalipolitiikka: Johdatus sosiaalipolitiikkaan*. Porvoo: WSOY
- Vehviläinen, M, Toivo, M, Häikiö, L, Marjeta, A-L, Åkerman, M, Uotinen, J & Peltola, T: Ilmastomuutos ja ympäristö elämässäni -kirjoituskilpailu 2010-2011 [elektroninen aineisto]. FSD2759, versio 1.0 (2012-07-05). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Kansanrunousarkisto [tuotaja], 2011. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2012.
- Vuori, Jaana & Ritva Nätkin (toim.). 2007. *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino.
- Wyness, Michael. 2006. *Childhood and Society. An Introduction to the Sociology of Childhood*. New York: Palgrave macmillan.
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. 1989. https://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf
- Zelizer, Viviana. 1985. *Pricing the Priceless Child: The Changing Social Value of Children*. New York: Basic Books.